

BELİSARIUS KULESİ

BELISARIUS TOWER

Selçuk Mülayim*

Abstract

The Belisarius Tower in the city of Constantinopolis, which is described with contradictory statements by contemporary architectural historians, cannot be localized or identified. More precisely, this tower is assumed to be a bastion attached to the Marmara sea fortifications.

This paper, which is based on a wider research on the engravings and maps, intends to show that this tower wasn't a bastion attached to the Marmara sea fortifications, but an independent tower rising out of the sea.

Keywords: *Constantinopolis, tower, bastion, sea fortification.*

---

* Prof.Dr. Marmara Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi, İstanbul/Türkiye.
Email:selcukmulayim@hotmail.com

Bizans'ın ünlü komutanı Belisarius (ölm. 565)'un adıyla anılan bir kule, İstanbul'un mimari eserlerini anlatan yazarlar tarafından bulanık ve çelişkili ifadelerle dile getirildiğinden, söz konusu kulenin tam olarak nerede bulunduğu ve nasıl bir yapı olduğu anlaşılamamaktadır. Belisarius Kulesi, önce F. Dirimtekin (1894-1976)'in, şehrin Marmara surlarını inceleyen eserinde¹ sahil boyunca uzanan surlara bağlı, 35 ve 62 numaralı burçlar olarak gösterilmekte, daha sonra M. Müller-Wiener (1923-1991)'in, şehrin topografyasını anlatan eserinde², yine aynı surlar üzerindeki 35 numaralı burç ileri sürülmektedir. Araştırmacıların planlarına da işledikleri bu kule, yayınlarını yaptıkları yakın tarihlerde yerli yerinde durduğu halde, bir duvarla kıyıdaki sur sistemine bağlı bir burç olarak gösterilmektedir. Özetle, konu birkaç açıdan soruna dönüşmüş; bir değil, birbirinden uzakta iki ayrı yapı aynı adla anılmış, söz konusu mimari unsurlar kule değil; burç olarak tanımlanmıştır. Bu nedenle, 15. ve 16. yüzyıllara tarihlenen yeterli sayıdaki gravür, minyatür ve haritalarda görüldükten sonra ortadan kaybolan bir deniz kulesinin gerçekte nasıl bir yapı olduğu ve akıbeti konusunda bir irdeleme yapmak durumundayız.

Kadırga-Kumkapı semtleri boyunca uzanan deniz surlarına göre biraz açıkta, kara ile ve sur duvarlarıyla bağlantısız, Salacak açıklığındaki Kızkulesi'ne benzeyen ikinci bir deniz kulesinin varlığından söz edebilmek için yeterli kanıt bulunduğunu düşünmekteyiz. Buna göre, aşağıdaki çözümlerle fark edilir hale geleceğini umduğumuz yapının yeri, konumu ve kronolojisi ile birlikte, bir de restitüsyon denemesi sunabileceğiz.

15. ve 16. yüzyılın İstanbul görüntülerini yansıtan gravürler ve haritalar "gerçeklik" anlayışları bakımından birbirinden farklı tutumlar gösterirler. Her birinin çiziliş amacının farklı olması yanında, bazılarında yer alan hayali unsurlar dolayısıyla bu tür örnekleri birinci elden mutlak kaynak saymak yanlış sonuçlara götürecektir. Başka haritalardan olduğu gibi aktarılan örnekler yanında, şehri görmeden eski haritalardan kısmen kopya edilenler olduğu gibi ters basılanlar bile vardır. Buna rağmen harita ve gravürler büsbütün güvenilmez, kafa karıştırıcı çiziklemeler değildirlir.

¹ F. Dirimtekin, **Fetihten Önce Marmara Surları**, İstanbul Fetih Derneği Yayını, No.10, İstanbul 1953, 1956 (2), s.12, 38.

² W. Müller-Wiener, **İstanbul'un Tarihi Topografyası**, Çev. Ü. Sayın, Yapı Kredi Yayını, İstanbul 2001, s. 225-312.

Yukarıdaki kaynaklara dayanılarak yazılan araştırmalarda belirsizlik sürmektedir. Bkz. A. Berger, "Belisarius Kulesi", **Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi**, C. 2, Kültür Bakanlığı-Tarih Vakfı, İstanbul 1994, s. 152.

Marmara surlarını da içeren İstanbul görüntüleri, dönemin bilgi düzeyi ve kâğıda geçirme tekniğine rağmen paha biçilmez ipuçları sunarlar. Bunları, hem kendi aralarında hem de diğer kaynaklarla karşılaştırarak aradığımız yapıyı tartışmak ve sorunu bu yoldan izlemek bize düşmektedir.

Şekil 1. Sahil surları,
(W. Müller-Wiener, 1976 ve F. Dirimtekin, 1953'den işlenerek)

70 yıldır süren tereddütleri başlatan Dirimtekin'in etüdünde Belisarius adıyla bağlantılı iki ayrı yapı vardır. Araştırmacının çizdiği krokilerde ilk yapı Çatladıkapı'nın güneyinde, surların dirsek yaptığı noktadaki 35 numaralı burçtur. Bu açıklamaya dayanan Müller-Wiener de, hem planda-ki yerini hem de fotoğrafını göstererek, bu yapıya Belisarius Burcu adını verir. Dirimtekin'in yine Belisarius Burcu olarak tanımladığı ikinci yapı, ilkinden 1700 m. kadar batıda işaretlediği yapıdır. Grelot'un resmi ve Kauffer'in haritalarına dayanarak adlandırdığı kulenin, demiryolu inşası sırasında (1874) tamamıyla yıkılmış ve yerine istasyon binası yapılmış olduğundan hakkında inceleme yapmanın mümkün olmadığını belirten araştırmacı bu konuyu kısaca geçer.³

³ Dirimtekin, **a.g.e.**, s.12, 31, 38, 54, kroki 3, 5; Müller-Wiener, **a.e.**, s.225, fot. 257, s. 313'te 35 no'lu kule.

257. Bukoleon Limanı'nın ve sarayın deniz cephesinin 1910-1912'lerdeki görünümü. Arka planda, solda Belisarios Kulesi (resim 358'de Kule 35). Resmin ortasında surun köşesi ve merdivenler. Sağda sarayın doğu bölümlerinin deniz cephesi. Surların eteğinde pek çok sütun başlı ve kaideleri gömülmüştür. Saray kapısının önünde ver alan galerinin kalıntıları tanınabilmektedir.

Şekil 2. Bukoleon Limanı ve Sarayı, (W. Müller-Wiener, 1976, 225)

20 yıl kadar arayla tekrarlanan, fakat toplamda 70 yıldır Marmara surlarına ilişkin literatüre yerleşmiş olan bu bilgiler, özellikle aynı adı taşıyan iki yapıdan söz edilmiş olması kuşku vericidir. Hemen belirtmek gerekir ki, Çatladıkapı'ya işaret eden tezi onaylamak güçtür. Bir siyasi mahkûm olarak hapsedildiğine inanılan Belisarius'un gözaltında tutulduğu kulenin, bir uçtan karaya bağlı bulunması, üstelik Hormisdas-Bukkoleon saraylarına çok yakın bir yerde bulunması akla yatkın değildir.⁴ Çatladıkapı yanındaki bir burcun neden bu adla anıldığını doğrulayan herhangi kayıt veya belge gösterilemiyor. Üstelik, adı geçen araştırmacıların tarif ettikleri yapı tipi bir kule değil, burç olarak adlandırılıyor.

⁴ 532 yılında, Hipodrom'da başlayan Nika ayaklanmasını bastırdıktan başka, doğudaki ve batıdaki seferleriyle imparatorluğun egemenliğini pekiştiren Belisarius, *Gloria Romanorum Belisarius* unvanıyla anılmış, Kalkhe kapısına altın yaldızlı bir heykeli dikilmişti. Bütün bunlara rağmen, Jüstinyen'e yönelik bir suikast hazırlığı ortaya çıkarılmış, suikastçılar arasında onun ismi de belirlendiğinden, imparator onu tutuklatıp sekiz ay bir kulede gözaltında tutmuştu. Sonra serbest bırakılıp itibarı iade edilmiş ve iki yıl sonra, 565'te ölmüştü. Bir başka rivayete göre, gözlerine mil çekildiği ve sokaklarda dilenerek sefalet içinde olduğu anlatılır. Bütün bunların doğruluğu hep tartışılmıştır; ancak dramatize edilen hayatı bir romana konu olmuş ve operada sahnelenmiştir. (Bkz. C.W.C. Oman, *The Byzantine Empire*, G.P. Putnam's Son's, Oxford 1892, T. Fischer Unwin, New York 1897 (2), s. 88, 100, 105; G. Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, Çev. F. Işıltan, Türk Tarih Kurumu Yayını, X. Dizi-Sa. 7, Ankara 1981, s. 23.

Araştırmacı Dirimtekin, bu kulenin Schedel ve Vavassore'nin çizdikleri Şehir panoramalarında görölmediğini belirtmekle yetinmiştir. Gerçekten de her iki resimde de kule gözükmez. Çünkü, bu çizimlerdeki bakış açıları ve Şehir algılamaları büsbütün farklıdır. Dirimtekin'in, kıyı Őeridinde aynı adı taşıyan ve birbirinden uzak iki yapıdan söz etmesi kuşku vericidir. Yapılar arasındaki ilinti açıklanamadıkça, tercih yapmayan bu bilgilerden sonuç çıkaramıyoruz. Müller-Wiener, yapıyı teke indirmiş gözüküyor. Ancak, onun söz konusu ettiği yapı, sur sistemine bağlı ve yakın zamanlara kadar gelebilmiş ve fotoğrafla belgelenmiş bir burç. Konuya ilişkin en son incelemeyi yapan araştırmacılar, "burç" tanımında ısrar ettikleri gibi, kulenin, denizden doldurulan Yeni Mahalle yerleşkesi içinde kalıp ortadan kaybolduğu düşünceindedirler.⁵ Kulenin, düşünöldüğü gibi 1763'de dolgu alanında kalarak örtölmeyip, 1771 ve 1790 tarihli harita ve gravürlerde görölmeye devam etmesi, bulunduğu nokta konusunda acele karar verilmemesi gerektiğini düşünödürüyor.

Şehrin, Marmara'ya bakan güney limanlarının kronolojisi ve bunların arkeolojisi bir muammadır. Limanların yerleştikleri yarım daire körfez girintileri (*enkyklios*) bilinmekle birlikte, bunların adlandırılmaları tartışmalı, kullanıldıkları dönemler kesin değildir. Dolayısıyla, aradığımız yapının, önünde yer aldığı limanın da hangi adla anıldığı ayrıca önem taşımaktadır. Bu durumda, araştırmacıların göz önüne almadıkları, fakat topografik gerçekleri belirli ölçüde yansıtan çok sayıdaki görsel belgeyi değerlendirmekle, peş peşe gelen kanıtlar bazı zanları ortadan kaldıracadından, daha belirgin izler ortaya çıkaracak, daha akılcı bir sonuca gidebileceğiz.

---

⁵ N. Semiz – Z. Ahunbay, "Yenikapı'daki Tarihi Liman Surlarının Durumlarının Değerlendirilmesi ve Koruma için Öneriler", *Arkeoloji ve Sanat*, S. 145, İstanbul 2014, s. 88.

Şekil 3. Christoforo Buondelmonti haritalarında görülen deniz kulesi,
(I.R. Manners, 76)

Eliyle çizdiği İstanbul haritasında, kuleyi, kuşkuyla yer bırakmayacak şekilde belirten Floransalı gezgin Christoforo Buondelmonti'nin bu eseri genellikle 16. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlenir⁶. İlk büyük Osmanlı yapılarından başka, Vlanga Limanı'nın batı ucunda, onlardan bağımsız bir deniz kulesi açıkça görülebiliyor. Kayalıklara oturtulmuş, dörtgen planlı ve üst sınırında dendanlı olan kulenin en eski görüntüsü bu olmalı.

⁶ **Liber Insularum Archipelagi**'nin yazarı, tarihi yarımada, Galata ve Üsküdar'ı içine alan topografik resimsel haritasında, fetih sonrası yeni mimari unsurlarla Bizans eserlerini birlikte veriyor. Haritanın tarihlendirilmesi üzerine yapılan tartışmalar için Bkz. Buondelmonti, **Descriptio Urbis Constantinopoleos ex Christophori de Buondelmontibus opere**, Ms. **Ioannis Cinnani Epitome rerum ab Ioanne et Alexio Comnenis gestarum: Nicophori Bryenii Commentarii**, ed. A. Meinecke, Bonn 1836; Buondelmonte, **Description des iles d'Archipel**, Paris 1897, I.R. Manners, "Constructing the Image of a City, The Representation of Constantinople in Christopher Buondelmonti's *Liber Insularum Archipelagi*", **Annals of the Association of American Geographers**, 87, s.72-102; G. Necipoğlu, **The Age of Sinan**, Architectural Culture in the Ottoman Empire, Reaktion Books, London 2005, s. 91-92, res. 72.

Şekil 4. Vavassore İstanbul gravürü,
(G. Necipoğlu, The Age of Sinan, London, 2005, 83)

Venedikli haritacı Giovanni Andrea Vavassore (1495-1572)'ye atfedilen haritalar, yaklaşık 1479 tarihli kayıp bir prototip üzerinden üretilen versiyonlarıyla tanınmaktadır. “Byzantium sive Constantinopolis” başlıklı baskılar, adeta Kadıköy’den yükselmiş balondan gözlenerek çizilmiş, fakat yer yer plastik ameliyatlar görmüş bir topografya sunmaktadırlar. Oryantalizmin cazip ürünlerinden bir eklektik sergileyen görüntülerde anakronik unsurlara rastlamak mümkündür. Abartılı çizilmiş yelkenli gemiler arasında Kızkulesi görülüyor, fakat Belisarius Kulesi yok. Bu durum, aradığımız yapının orada mevcut olmadığını göstermez. Çünkü, yakın tarihlerde çizilmiş başka görüntülerde kule görülebilmektedir.

Şekil 5. Pîrî Reis'in Kitab-ı Bahriye'sine dayanan minyatürde deniz kulesi, (K. Özdemir, 2008, 79)

Pîrî Reis'in Kitab-ı Bahriye'sine dayanılarak minyatür tekniğinde çizilen bir görüntüde, coğrafi konumu bakımından yaklaşık olması gereken yerde bir deniz kulesi belirgin şekilde yer alıyor.⁷ Sahil surlarından açıkta, yanına kırmızı mürekkeple "Kule-i Hamza" yazılı olduğu halde net çizgilerle verilen yapı, bir kayalık (ada) üzerinde, üst kesiminde konsollar üzerinde oturan genişletilmiş bir katla vurgulanıyor. Bir minyatür haritanın gerçeği yansıtmadaki kriterleri ve belge değeri tartışılsa bile, 16. yüzyılın ikinci yarısında istinsah edilmiş bir belgenin Kule-i Hamza (belki de Kule-i Hamra) adıyla da olsa aradığımız kulesini işaret ettiğine şüphe yok.⁸

⁷ Khalili Koleksiyonu'ndaki harita. K. Özdemir, **Osmanlı Haritaları**, Avea-Creative Yayıncılık ve Tanıtım Ltd.Şti., İstanbul 2008, s. 79.

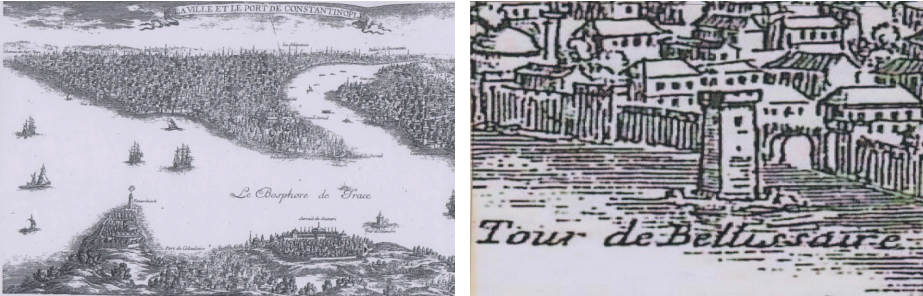
⁸ 1707 tarihli bir belgede, Galata Kulesi yakınındaki bir başka yapı "Kule-i Hamza" olarak tanımlanmaktadır. BOA, D.SŞM.d.Gm.Nu.00424 kodlu bu belgeye dikkatimi çeken meslektaşım Şeyda Alpay'a teşekkür ederim.

Şekil 6. Hünernâme'den bir minyatürde deniz kulesi,
(K. Özdemir, 2008, 289)

Osmanlı sarayında, Nakkaş Osman'a bağlı atölyede yazılan **Hünernâme** adlı eseri resimlediği düşünülen Velican adlı nakkaş, 1579/80'de yazımına başlanan bu eserde, İstanbul'un fethinin anlatıldığı bölüme bağlı olarak şehrin bir haritasını sunmaktadır. Bu harita, yoğun yapılaşmanın dışında aradığımız şeyi bir kez daha gözler önüne sererken⁹, Marmara'ya açılan birkaç liman ile dörtgen planlı, mazgallı bir deniz kulesinin 16. yüzyıl sonunda hâlâ ayakta olduğunu bir kez daha kanıtlıyor.

Şekil 7. Grelot'un İstanbul gravüründe deniz kulesi,
(G. J. Grelot, 1680, 74)

⁹ Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi, H.1523, fol. 158 b-159 a.

Velican minyatüründen yaklaşık yüz yıl sonra Guillaume-Joseph Grelot'nun 1680 yılında basılmış olan **Relation nouvelle d'une voyage de Constantinople**¹⁰ adlı eserinde İstanbul topografyasına ışık tutan bilgiler ve ayrıntılı çizilmiş gravürler yer almaktadır. Sultan IV. Mehmet dönemindeki bir ziyaretin bilgilerini içeren 306 sayfalık kitapta yer alan gravürlerden biri, suriçini ve limanları, Vavassore'nin bakış noktasından panoramik vermektedir. Araştırmacı F. Dirimtekin'in bir "burç" olarak tanımladığı Belisarius Kulesi'nin konumu ve mimari kimliğini de sunan ayrıntıda yapının adı (Tour de Bellissaire) da hemen altına yazılmıştır. Gravürdeki milimetrik ölçülere rağmen, sahildeki burçlara göre oldukça yüksek, dörtgen planlı kulenin küçük bir kayalık ada üzerine inşa edildiği, mazgal pencere- lere sahip olduğu, en üst seviyede ise dendanları taşıyan genişletilmiş bir kata dönüştüğü apaçık okunuyor. Bu belge, inşa tarzıyla surlardaki herhangi bir burç olmadığı halde, kulenin ana çizgilerini 17. yüzyıl sonuna kadar koruduğunu kanıtlıyor. Grelot'dan yaklaşık on yıl sonra basılan 1687 tarihli bir başka eserde kule ilk bilimsel haritalardan birinde tekrar karşımıza çıkıyor. Ticari bir misyon görünümü altında Osmanlı başkentindeki her türlü askeri bilgiyi Fransız devletine rapor etmekle görevli Gravier d'Ortieres tarafından tutulan kayıtlar içinde yer alan İstanbul planı 1685-87 yılları arasında yapılan gözlemlere dayanmaktadır. Bu nedenle çizim, bir başka haritadan kopya edilmediği gibi, şehir savunmasını olabildiğince doğru verilerle rapor etmek gibi bir sağlamlığı da sahiptir. Haritada, ismi yine üzerinde kayıtlı olduğu halde Belisarius Kulesi yer almakta ve şu bilgilere yer verilmektedir: "Kule, kıyıdan 12 toises (20-24 m.) uzaktadır. Türkler oraya barutlarını koyarlar ve adına da Belisarius Kulesi derler... Kulenin amacı Teodosius Limanı'nda bulunan mendireği korumaktı¹¹.

¹⁰ G.J. Grelot, **Relation nouvelle d'une voyage de Constantinople**, Pierre Rocolet, Paris MDCLXXX, Londra 1688.

¹¹ F. Bilici, **XIV. Louis ve İstanbul'u Fethi Tasarısı**, Türk Tarih Kurumu, XI. Dizi-Sayı 11, Ankara 2004, s.191, 312.

Şekil 8. 1687 yılına ait haritada Belisarius Kulesi, (F. Bilici, 2004,193)

Bir kez daha görüyoruz ki, kara ile bağlantısı olmayan kule, dörtgen planlı, en az üç katlı, mazgal pencere, en üstte çıkmalı platformla son bulan bir yapı olarak 17. yüzyılın sonunda görülebiliyordu. Barut deposu olarak kullanılmış olması, bir infilak sonucu hasar gördüğünü veya yıkılmış olabileceğini akla getiriyor.

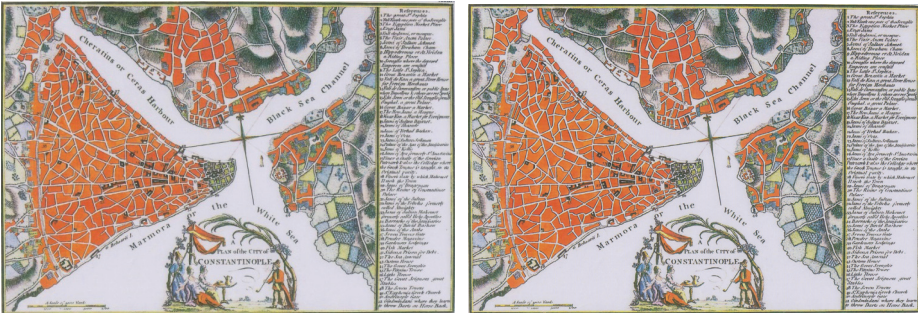
Şekil 9. Johann Baptist Homann'ın 1714 tarihli İstanbul haritasında Belisarius Kulesi,

(C. Kayra, İstanbul, Mekanlar ve Zamanlar, Ak Yay., İstanbul, 1990, 192)

18. yüzyılın ilk görüntülerinden birini aktaran Johann Baptist Homann'ın 1714 tarihli Constantinople haritası, şehrin Marmara'ya açılan limanlarını oldukça ayrıntılı verirken, kıydan biraz açıkta "T. Belissarie" kaydıyla küçük bir adayı isimlendirmekte, ada üzerinde dörtgen planlı bir yapının konturlarının da işaretlemektedir. Bu planda, henüz doldurulmamış Bay-

rampaşa (Lykus) Deresi deltası önü ve diğer liman girintileri dolayısıyla kule yeri de belirlenmiş oluyor. İlginç olan şu ki, Buondelmonti'nin haritasında Langa Limanı'nın batı ucunda gözükken kule, Homann'ın çiziminde daha doğuda gözüküyor. Bu farklılık, aradan geçen 200 yıl dolayısıyla, resimsel haritadan gerçek haritaya geçişle mi ilgili olduğu sorusunu da akla getirmektedir. Buna rağmen 18. yüzyıl başlarında, üzerinde bulunduğu adaya ismini vermeye devam eden *in situ* kule, aynı yüzyılın sonuna tarihlenen haritalarda görülmeye devam eder.

Şekil 10. 1771 tarihli İstanbul planında Belisarius Kulesi, (J.Andrews (Ed.), 1971, Pl.XXXII)

1771’de yayımlanan bir İstanbul planında, “Belisarii” yazısının yanındaki kısaltmanın I veya T olabileceği (island/tower?) varsayımına göre, işaretlenen adacığın, ölçek gereği milimetrik okunuşu dolayısıyla herhangi bir yapıyı göstermese bile, haritadaki adanın ünlü generalin adını taşıyor olması dikkati çekmektedir¹².

Yaklaşık 20 yıl sonra, 1790 tarihli bir seyahatnâmede, İstanbul’un 1784 yılındaki görüntüleri, bir şehir planı ve bir gravür aracılığı ile verilirken¹³, planda üzerinde bir yapı olduğu halde “fanal” ibaresiyle küçük bir ada belirtilmiştir. Aynı seyahatnâmede yer alan Marmara surları peyzajında, kıyı çizgisiyle herhangi bir bağlantısı gözükmeyen kayalık üzerindeki mimari kütle görülüyor. Seyahatin yapıldığı 1784 yılında, kulenin, üst kısmındaki erime dolayısıyla yüksekliğini bir ölçüde kaybettiği düşünülebilir.

¹² **Plans Capital Cities Europe**, Ed. J.Andrews, London 1971, Pl. XXXII; **İstanbul Haritaları**, A.Y. Kubilay, Denizler Kitabevi, İstanbul 2010, s.113.

¹³ J. Moreno, **Viage à Constantinople, en el Ano de 1784**, Madrid 1790; **III. Selim, İki Asrın Dönemecinde İstanbul**, Ed. C. Yılmaz, İstanbul 2010, s. 308, 516.

Şekil 11. Moreno'nun seyahatnamesinde deniz kulesi,
(C. Yılmaz(Ed.), 2010, 516, 308)

Geç dönem İstanbul topografyası üzerine araştırmalarıyla tanınan P.Ğ. İnciciyan (1758-1833)'ın, 1800'lü yıllarda yazdığı notlar daha sonra yayımlanmış ve yazar bu eserinde Belisarius Kulesi hakkında şunları söylemiştir: “Vaktiyle denizin içinde bulunup bazı müelliflerin İmparator Justinyanos’un kumandanı Belisarius’un zikrettikleri kule de, bugün Yenikapı’nın dış tarafındaki ekmekçi fırınının arkasında bulunmaktadır. Burası vaktiyle geniş bir körfezdi, fakat Sultan III. Mustafa zamanında Laleli Camii’nin inşası sırasında çıkarılan toprak ve iri taşlar oraya dökülmüş ve meydana gelen arsa, iskân yeri olarak Hristiyanlara satılmıştır... Mezkûr kuleye hâlen Papaz Kulesi denir. Çünkü, sahil doldurulmadan evvel bazı Ermeni papazları patrik David zamanında (1639-1643) bu kulenin yanında denizde boğulmuşlardı”.¹⁴

¹⁴ P.Ğ. İnciciyan, **18. Asırda İstanbul**, Çev. H.D. Andreasyan, İstanbul Enstitüsü Yayınları: 43, İstanbul 1976 (2), s. 4-5.

Şekil 12. Belisarius Kulesi, (S. Mülayim)

Şurası açıktır ki, 18. yüzyılın sonuna kadar kulenin duvar izlerini taşıyan adacık (hypsos) haritalarda yer almaktaydı. Bu tarihten sonra çizilen haritalarda ise birkaç kayalık ya da mendirek kalıntıları görülebilmektedir. Haritalardaki hassasiyet sorunu nedeniyle belirlemek güçtür. Bundan sonraki yıllarda surlar önüne yapılan toprak dolgular dolayısıyla ipuçları kaybolmaktadır. Daha kuvvetli bir ihtimale göre Langa Limanı'nın batı ucunda bulunan kule, Laleli Külliyesi'nin inşası sırasında çıkarılan hafriyat toprağının döküldüğü alanda ortadan kalkmıştır. 1760'ta başlayan doldurma işlemi, oluşan arazide yeni bir iskân alanı açmış ve yangınlar sonucunda bölge birkaç defa iskân görmüştü. Özet ve sonuç olarak, Buondelmonti (16. yüzyıl başları)'den İnciciyan'ın anlattıklarına kadar aşamaları değerlendirdiğimizde, sonuca götürebilecek yeterli kanıtları elde etmiş oluyoruz. Marmara deniz surlarının dışında, kıyı çizgisinin biraz açığında, dörtgen planlı (*tetragonos*), oldukça yüksek, mazgal pencere, dandanlı katı konsollar üzerinde taşırılarak genişletilmiş, deniz içindeki bir kayalık

üzerinde yükselen bir kule en az 300 yıl belgeler üzerinden izlenebilmektedir. Oldukça yüksek, kayalıkları belirleyen deniz feneri ve liman girişini koruyan kulenin asla bir “burç” olarak tanımlanamayacağı açıktır. Zaman içinde kulenin, darphane, baruthane belki de hâpishane olarak kullanılmış olması ihtimal dışı değildir. 18. yüzyılın ikinci yarısından sonra efsanevi kule yıkılmaya yüz tutmuş, kalıntıları taşıyan adacık bir süre daha haritalarda görülmüş, toprak dolgu dolayısıyla fiziki varlığı silinip gitmiştir. Kule kalabilseydi, İstanbul için ikinci bir Kızkulesi konumunda olacaktı.

